



Chet el fuqarolari ishtirokidagi sudlarda advokat himoyasini ta'minlash masalalari

Panjiyev Asliddin Sharofiddinovich

Termiz davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet el fuqarolari huquqlarini himoya qilishda uchraydigan qonunchilikdagi farqlar va ularning sud jarayonlariga ta'siri o'rganiladi. Maqolada davlatlar o'rtasidagi huquqiy yordam dasturlari, xalqaro konvensiyalar va ekstraditsiya tartibotlari asosida chet elliklarga huquqiy yordam ko'rsatish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: huquqiy himoya, advokatlik himoyasi, sud jarayonlari, qonunchilikdagi farqlar, huquqiy tizimlar, protsessual qoidalar.

Abstract: This article explores the legal differences that affect the protection of foreign nationals' rights in judicial proceedings and their impact on court processes. Additionally, it reviews the role of international conventions, bilateral agreements, and extradition procedures in providing legal assistance to foreign nationals.

Key words: legal protection, legal representation, judicial proceedings, legal differences, legal systems, procedural rules

Chet el fuqarolari ishtirokidagi sud jarayonlarida himoyani ta'minlash xalqaro va milliy huquqning muhim masalalaridan biridir. Ular sud jarayonlarida adolatli muomalaga ega bo'lishi va ularning himoya huquqlari xalqaro huquq normalari, jumladan, Inson



huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro paktda mustahkamlangan. Bu standartlarga rioya qilish fuqarolarning huquqiy himoyasini ta'minlashga yordam beradi. O'zbekistonning xalqaro maydondagi obro'sini saqlash va odil sudlovni ta'minlash uchun mamlakatimizda chet el fuqarolari uchun qulay huquqiy muhit yaratish zarur.

O'zbekistonda chet el fuqarolarining huquqiy holati

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir shaxsning huquqiy himoyasi kafolatlangan. Xususan, Konstitutsiyaning 24-moddasida "O'zbekiston Respublikasi hududidagi chet el fuqarolarining va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning huquq va erkinliklari xalqaro huquq normalariga muvofiq ta'minlanishi" belgilangan. Bundan tashqari, "Advokatlik to'g'risida"gi qonun ham advokatlik xizmatlarining barcha fuqarolarga, jumladan, chet el fuqarolariga yetkazilishini kafolatlaydi.

Xalqaro hujjatlardan, masalan, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi va Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt ham chet el fuqarolarining sudlarda himoyasini ta'minlashni nazarda tutadi. Bu hujjatlar O'zbekistonda ratifikatsiyalangan bo'lib, ular milliy qonunchilik bilan samarali uyg'unlashtirilgan.

Advokatning o'rni va vazifalari

Advokatlar chet el fuqarolarining huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Advokat sud jarayonida vakillik qilish, mijozga huquqiy maslahatlar berish, himoya strategiyasini ishlab chiqish kabi muhim vazifalarni bajaradi. Bunday holatlarda advokat chet ellik mijozlar uchun til va madaniy farqlarni yengish hamda mamlakatimiz qonunchiligiga moslashishda yordam beradi. Huquqiy nuqtayi nazardan chet el fuqarolarining O'zbekistonda huquqiy himoyasini ta'minlash bilan bog'liq masalalar yaxshi tashkil etilgan bo'lsa-da, inobatga olishimiz zarur bo'lgan bir qator masalalar mavjud ekanini ham ta'kidlab o'tish joiz. Shunday amaliy muammolardan biri sifatida til bilan



bog'liq to'siqlarni aytish mumkin. Sud jarayonida chet el fuqarolari ko'pincha mahalliy tilni bilmasligi holatlari kuzatiladi, bu esa ular uchun o'z nuqtayi nazarini to'liq ifoda qilish imkoniyatini kamaytiradi va sud jarayonini tushunishni qiyinlashtiradi, ushbu sabablar esa sud jarayonida adolatli himoyani ta'minlashga to'sqinlik qiladi, bundan tashqari ularning advokatlar bilan muloqot qilishlari ham qiyinlashishi mumkin, bu esa himoya strategiyasini ishlab chiqish va uni sudda to'liq himoya qilishga xalaqit berishi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun advokat himoyasining barcha bosqichlarida professional tarjimonlarning ishtirok etishi zarur. Tarjimonlar yordamida chet el fuqarolari jarayon davomida aytilayotgan fikrlarni tushunishlari va o'z nuqtayi nazarini aniq ifoda etishlari mumkin. Advokat bu masalada kuchli bilim va malakaga ega bo'lgan tarjimonni ishga jalb qilish orqali huquqiy himoyaning mustahkam bo'lishini ta'minlaydi.

E'tibor qilinishi lozim bo'lgan masalalardan yana biri madaniy to'siqlar bo'lib, bu narsa quyidagi jihatlarda o'z aksini topadi:

1. Madaniy farqlar va noto'g'ri talqinlar: Turli madaniy qadriyatlar va an'analar chet elliklarning harakatlari yoki javoblari noto'g'ri talqin qilinishiga olib kelishi mumkin. Masalan, ba'zi madaniyatlarda to'g'ridan-to'g'ri ko'zga qarash hurmatsizlik deb qabul qilinadi, boshqalarda esa ishonchsizlik yoki yolg'on alomati deb talqin qilinadi. Bu esa chet elliklarning o'zlarini to'g'ri ifoda qilishlariga xalaqit berishi va ularning himoyasini zaiflashtirishi mumkin.
2. Sud jarayonlaridagi kommunikatsiya usullari: Har bir madaniyatning kommunikatsiya usullari farq qiladi. Masalan, ba'zi madaniyatlar o'z fikrini aniq va to'g'ridan-to'g'ri ifodalashni qadrlasa, boshqalarida bilvosita ifoda va ehtiyotkorlik muhim sanaladi. Bunday farqlar chet el fuqarolarining sud jarayonida noto'g'ri tushunilishiga olib kelishi mumkin.
3. Chet elliklar o'z mamlakatlaridagi huquqiy tizim va qonunlar bilan odatda tanish bo'lishadi, biroq ularning yashayotgan davlatlaridagi sud jarayonlari va huquqiy



tamoyillar boshqacha bo'lishi mumkin. Bu chet elliklarning o'zlarini noqulay his qilishlariga va sudda ishonchsizlik bilan qatnashishlariga sabab bo'ladi.

4. Sud qoidalari va amaliyotlariga moslashish qiyinchiliklari: Ayrim madaniy farqlar, masalan, kiyinish uslubi, xulq-atvor va tana tili qoidalariga bog'liq bo'lgan tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Sud xonasida qanday kiyinish yoki qanday xatti-harakatlar qabul qilinishi kerakligini bilmaslik ularning jarayonga moslashuvini qiyinlashtiradi.
5. Psixologik to'siqlar va stress: Chet elliklar o'zlarini notanish madaniy muhitda noqulay yoki hatto xavotirda his qilishlari mumkin, bu esa sudda o'zlarini ishonchli ifoda qilishlariga to'sqinlik qilishi mumkin. Sud jarayoni psixologik stressni oshirishi mumkin, ayniqsa madaniy farqlar ularga qo'shimcha bosim qo'yganida
6. Advokat va mijoz o'rtasidagi o'zaro tushunmovchiliklar: Advokatlar mijozlarining madaniy xususiyatlarini bilmasa yoki inobatga olmasa, ular o'rtasidagi muloqotda tushunmovchiliklar paydo bo'lishi mumkin. Bu esa huquqiy himoyaning samaradorligini kamaytirishi va advokat-mijoz o'rtasidagi ishonchni zaiflashtirishi mumkin.

Bu to'siqlarni yengish uchun madaniy masalalarni inobatga olish, advokatlar va sud xodimlarining madaniy o'zaro moslashuv ko'nikmalarini oshirish, shuningdek, chet elliklarga huquqiy jarayonlarni tushuntirish uchun madaniy tafovutlarni hisobga oladigan huquqiy qo'llab-quvvatlash xizmatlarini joriy etish muhimdir.

E'tibor qaratishimiz lozim bo'lgan yana bir masala qonunchilikdagi farqlar hisoblanadi. Ushbu muammoni ham bir necha asoslarga ajratgan holda yoritishimiz mumkin, jumladan:

1. Huquqiy tizimdagi asosiy farqlar: Dunyoda turli huquqiy tizimlar mavjud: anglo-sakson huquqiy tizimi (asosiy manbai sud amaliyoti), kontinental huquqiy tizim (asosiy manbai qonunlar) va shariat huquqi. Har bir tizimdagi huquqiy qoidalar va yondashuvlar chet el



fuqarolari uchun notanish bo'lishi va ularning himoya qilish imkoniyatlariga ta'sir qilishi mumkin

2. Advokatlik faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikdagi farqlar: Ayrim mamlakatlarda advokatlik huquqi mahalliy fuqarolarga berilgan bo'lishi mumkin, yoki chet ellik advokatlarga ta'lim va litsenziya talablariga rioya qilishni talab etadi. Bu esa chet el fuqarolari o'z mamlakatlaridan advokat yollash imkoniyatini kamaytiradi va himoya qilish masalasini murakkablashtiradi.
3. Sud jarayonlaridagi protsessual farqlar: Mamlakatlar o'rtasidagi protsessual qoidalar ham farq qilishi mumkin, masalan, himoya huquqlari, guvohlarni chaqirish va so'roq qilish qoidalari, apellyatsiya qilish muddati va tartibi kabi. Ushbu farqlar chet elliklar uchun huquqiy jarayonni tushunishni qiyinlashtiradi va ularning huquqlarini to'liq himoya qilish imkoniyatlarini cheklaydi.
4. Chet el fuqarolari uchun maxsus tartiblar: Ba'zi mamlakatlarda chet elliklar uchun alohida protsessual tartiblar mavjud bo'lib, ular mahalliy fuqarolar huquqlaridan farq qilishi mumkin. Masalan, ayrim mamlakatlar chet el fuqarolariga nisbatan migratsiya qonunchiligi yoki xavfsizlik qoidalarini kuchaytirgan bo'lishi mumkin. Bu chet elliklarning sudda himoya qilish imkoniyatlariga ta'sir qilishi mumkin.
5. Chet elliklar uchun javobgarlik va jazolar: Qonunchilikdagi farqlar ba'zan chet elliklarning jazoga tortilishiga ham ta'sir qiladi. Ba'zi mamlakatlar chet elliklar uchun qo'shimcha yoki kuchaytirilgan javobgarlik joriy qilishi mumkin, yoki sud ularning fuqaroligini hisobga olib yengillik berishi ham mumkin. Bu farqlar chet elliklarning sud jarayonlarida qanday qarorlar qabul qilinishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.
6. Ekstraditsiya va xalqaro hamkorlik: Ba'zi hollarda chet el fuqarolariga nisbatan sud hujjatlari boshqa davlatlar tomonidan tan olinishi yoki ekstraditsiya qoidalari qo'llanilishi mumkin. Xalqaro huquq va davlatlararo hamkorlik darajasi bu jarayonga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va chet elliklar uchun himoya qilish imkoniyatlarini belgilab beradi.



Bu farqlar chet el fuqarolarining huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi va sud jarayonlarida adolatli himoya ta'minlash uchun mamlakatlar o'rtasidagi qonunchilikdagi tafovutlarni hisobga olish kerak. Shu maqsadda xalqaro konvensiyalar va ikki tomonlama shartnomalar asosida huquqiy yordam ko'rsatish tizimlari rivojlantirilishi lozim.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, chet el fuqarolarining sudlarda huquqiy himoyasini ta'minlashda advokatlar muhim o'rin tutadi. Milliy qonunchilik va xalqaro me'yorlarni birlashtirgan holda, O'zbekiston huquqiy tizimida advokatlar uchun ko'proq imkoniyatlar yaratish zarur. Shu bilan birga, advokatlar uchun maxsus tayyorgarlik dasturlarini tashkil etish va huquqiy himoya jarayonida xizmatlarni takomillashtirish mamlakatimiz sud tizimining xalqaro miqyosdagi obro'sini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
3. Hart, H.L.A (1994). The Concept of Law. Oxford University Press
4. MacCrimmon, S. (2008). Lawyers and the legal system. Routledge
5. Smith, D. (2012). International Legal Practice: A Global Perspective. Cambridge University Press